
TEHNIČKE ZBIRKE MUZEJA SLAVONIJE – ZNAČENJE I DOPRINOS OČUVANJU TEHNIČKE I INDUSTRIJSKE BAŠTINE

KSENIJA KATALINIĆ □ Muzej Slavonije, Osijek

sl.1. Glačalo na užareni ugljen, Osječka
ljevaonica željeza i tvornica strojeva, 1935.
Fotografirao Marin Topić.

sl.2. Pisaći stroj *Olympia*, model 8, Olympia
Büromaschinen, Erfurt, 1934. Fotografirala
Inja Pavlič.

sl.3. Traktor *Fordson*, Ford Motor Co. SAD,
1923. Fotografirao Bruno Jobst.

Sve veća svijest o važnosti očuvanja tehničke i industrijske baštine kao dijela kolektivne memorije i kulturnog identiteta otvara pitanje njezine česte marginalizacije u muzejima općeg tipa. Tehnička građa nerijetko se smješta u kulturno-povijesne zbirke, pri čemu se gubi njezin izvorni kontekst i specifična vrijednost. Takav pristup umanjuje potencijal tehničke baštine da svjedoči o razvoju znanosti, tehnologije i svakidašnjeg života te da pridonese razumijevanju društveno-ekonomskih promjena kroz povijest.

Od povremenog prikupljanja do specijaliziranih zbirki

U Muzeju Slavonije¹, najvećemu općem muzeju u Hrvatskoj, tehnički su predmeti prikupljeni s namjerom cjelovitog sagledavanja svakodnevnog života. Građa je ponajprije obuhvaćala kućanske uređaje poput glačala, strojeva za šivanje, usisavača, radioprijamnika i vaga, ali i tehniku iz javnog života poput blagajni, računalnih i pisaćih strojeva. Iako malobrojna, od samo 200-tinjak povremeno prikupljenih predmeta, tehnička je građa tijekom dugogodišnjeg djelovanja Muzeja postala temelj za razvoj specijaliziranih tehničkih zbirki.

Osnivanjem Tehničkog odjela 1994. godine omogućeno je ciljano prikupljanje i sistematiziranje tehničke građe te razvoj raznovrsnih zbirki, što u sklopu kulturno-povijesnih zbirki nije bilo moguće. Sustavno prikupljanje, dokumentiranje, čuvanje i prezentacija tehničkih predmeta postali su trajan dio muzejske misije usmjerene na očuvanje tehničke i industrijske baštine Osijeka i okolice. Na osnovi građe prikupljane darovima, otkupima, ustupanjem i terenskim istraživanjem nastale su tehničke zbirke s predmetima iz životne i radne svakodnevice.

Više od tri četvrtine fundusa Tehničkog odjela² nastalo je zahvaljujući donacijama, pri čemu su Zbirka kućanske tehnike i Zbirka audiovizualne građe najbrojnije i s najviše darovanih predmeta. Kućanski aparati za pripremu hrane, čišćenje i osobnu higijenu, nastali krajem 19. i tijekom 20. stoljeća, odražavaju tehnološki napredak koji je snažno utjecao na svakodnevnicu te daju pregled razvoja različitih uređaja poput glačala, usisavača i kuhinjskih vaga. Važan oblik donacija su zbirke koje su

¹ Muzej Slavonije osnovan je 1877. godine.

² Fundus Tehničkog odjela obuhvaća približno 7000 predmeta.

sl.4. Petrolejsko kuhalo *Triumph*, Osječka ljevaonica željeza i tvornica strojeva, 1938. Fotografirao Marin Topić.

entuzijasti, zaljubljenici u tehniku, godinama skupljali iz hobija, a zatim ih darovali Muzeju. U Tehničkom odjelu takve su donacije osobito vidljive u zbirkama fotografske i kinematografske tehnike. Novi materijali, energenti, razvoj digitalne tehnologije i medija, pojava osobnih računala, elektroničkih uređaja i digitalne televizije unijeli su velike promjene u svakodnevni život. Brzi razvoj tehnologija i povećana svijest građana o važnosti očuvanja tehničkih predmeta rezultirali su brojnim i važnim donacijama Muzeju.

Danas je tehnička građa Muzeja Slavonije sistematizirana u zbirkama imenovanim prema vrsti predmeta u njima. To su: Zbirka alata, strojeva i opreme, Zbirka audiovizualne građe, Zbirka elektroenergije, Zbirka fotografske tehnike, Zbirka građanskih obrta, Zbirka instrumenata i učila, Zbirka kinematografske tehnike, Zbirka kućanske tehnike, Zbirka medicinske tehnike, Zbirka projektora i nepokretnih slika, Zbirka računalne tehnike, Zbirka računске tehnike, Zbirka radijske tehnike i radioprijamnika, Zbirka reproduktora i snimača zvuka, Zbirka sporta i slobodnog vremena, Zbirka tehnike pisanja i umnožavanja teksta, Zbirka tekstilne tehnike, Zbirka telegrafa i telefona te Zbirka televizijske tehnike i televizijskih prijamnika³.

Industrijska baština: očuvanje i muzealizacija

Tehnički odjel utemeljen je u razdoblju tehnoloških prekretnica i procesa deindustrijalizacije, kada su predmeti prikupljeni u trenutku njihove funkcionalne zastarjelosti i društvene odbačenosti. Privatizacija i stečajni postupci osječkih tvornica tijekom 1990-ih ubrzali su priljev tehničke građe u Muzej. Uglavnom je riječ o uredskoj opremi, najčešće darovanoj nakon otpisa, koja je postala dijelom muzejskog fundusa. Od mehaničkih pisaačih i

računskih strojeva utemeljene su Zbirka tehnike pisanja i umnožavanja teksta te Zbirka računskih strojeva, koje su kroz godine sustavno dopunjavane donacijama i otkupima te su danas, prema količini i tipološkoj raznolikosti, respektabilne zbirke. Pokušaji očuvanja strojeva iz proizvodnih pogona bili su djelomično uspješni zbog suočavanja s nizom izazova poput ograničenoga smještajnog prostora i nedostatka stručnog osoblja za dokumentiranje građe te za restauraciju i održavanje. Dodatno, otežana suradnja s upravom proizvodnih pogona umanjila je mogućnosti pravodobnog prikupljanja i konzerviranja strojeva, zbog čega su mnogi vrijedni primjerci ostali bez muzejske zaštite. Unatoč poteškoćama, prikupljeni predmeti danas su vrijedni primjerci industrijske baštine grada i okolice. Tako su iz Osječke tvornice koža sačuvani stroj za glancanje kože⁴, stalak za transport koža, otkupljeni stroj za ispitivanje čvrstoće kože⁵ i stroj za šivanje *Singer*. Proizvodni pogoni osječkih tvornica Šibicare, Kožare i Paromlina dokumentirani su videosnimkama i fotografskim zapisima. Tijekom terenskih istraživanja, u suradnji s tvrtkom „Belje“, inicirana je vrijedna donacija poljoprivredne mehanizacije iz prve polovice 20. stoljeća. Donacija obuhvaća žetelicu samovezačicu i kosilicu McCormick te nekoliko plugova. Također je pokrenuta restauracija i izlaganje traktora *Fordson* iz 1923. godine u prostoru poduzeća „Belje Remont“ u Belom Manastiru.

Svakako treba istaknuti i muzejske predmete koji svjedoče o procesima, tehnologijama i društvenom kontekstu rada osječkih tvornica. Muzealizacija proizvoda Osječke ljevaonice željeza i tvornice strojeva obuhvaća raznolike predmete poput petrolejskog kuhala, peći na kruto gorivo, krojačkoga glačala i glačala na užareni ugljen, kuhinjske vage te runilice za kukuruz. Osim što svjedoče o tehnološkom aspektu proizvodnje, ti pred-

Tehnička građa nerijetko se smješta u kulturno-povijesne zbirke, pri čemu se gubi njezin izvorni kontekst i specifična vrijednost. Takav pristup umanjuje potencijal tehničke baštine da svjedoči o razvoju znanosti, tehnologije i svakidašnjeg života te da pridonese razumijevanju društveno-ekonomskih promjena kroz povijest.

3 Ksenija Katalinić, „30 godina Tehničkog odjela Muzeja Slavonije“, *Osječki zbornik* 40 (2025): 132-136.

4 Stroj za glancanje kože *Moenus Turner*, poč. 20. stoljeća.

5 Električni stroj za ispitivanje čvrstoće kože, tip FM 250, Thüringer Industrierwerk, Rauenstein, 1961.

sl.5. Knjižica uputa aparata za pranje rublja *Sistem AEG*, Zagreb, 1962. Fotografija Muzeja Slavonije.

sl.6. Frizerska hauba *Tropic* iz osječkoga frizerskog salona „Ivo“ (Stjepanović), poč. 20. stoljeća. Fotografirao Marin Franov.

TECHNICAL COLLECTIONS OF THE MUSEUM OF SLAVONIA – THEIR SIGNIFICANCE AND THEIR CONTRIBUTION TO THE PRESERVATION OF THE TECHNICAL AND INDUSTRIAL HERITAGE.

The technical collections of the Museum of Slavonia constitute a key component in the preservation of the technical and industrial heritage of Osijek and environs. The 1994 establishment of the technical department in a museum of the universal kind, like the Museum of Slavonia, paved the way for the development of specialised technical collections. The systematic and vigorous collection of technical material started in the 1990s, consequent upon the big technological watersheds and the modernisation of society. The collections cover not only objects documenting everyday life but also specifically industrial artefacts, representing technological and social advances.

Although the Technical Department faces challenges such as limited storage facilities and staffing shortfalls with respect to documentation, restoration, and conservation, it does actively contribute to the preservation of cultural identity and the technical heritage through the regular museum activities of acquiring, protecting, documenting, and presenting technical and industrial material.

meti ujedno pridonose dubljem razumijevanju povijesti industrije i društvenih prilika tog doba.

Kada govorimo o zaštiti i očuvanju tehničke i industrijske baštine, treba uzeti u obzir ne samo materijalne predmete već i pripadajuću dokumentaciju koja ih kontekstualizira i dopunjuje. Ona je sastavni dio predmeta ili je rezultat proizvodnog procesa, njegova nastanka, uporabe i održavanja. U tehničkim zbirka to su, primjerice, knjižice s uputama za uporabu, reklamni materijali, popisi ovlaštenih servisnih radionica, jamstveni listovi i računi koji sadržavaju informacije o tehnološkom razvoju, navikama potrošača i o svakodnevi.

Očuvanje tradicije obrtničke proizvodnje

Tijekom posljednjih 30 godina na osječkom je području zabilježen osjetan pad broja obrtničkih radionica koje su prestale raditi, ponajprije zbog tehnoloških promjena, starenja obrtnika i izostanka nasljednika spremnih preuzeti obiteljski posao. Mnogi obrtnici, svjesni da njihov trud i znanje neće imati tko nastaviti, odlučili su očuvati uspomenu na svoj životni poziv darujući Muzeju svoje naprave, alate i proizvode koje su desetljećima izrađivali. U nekim primjerima njihovi su nasljednici, prepoznavši kulturnu i povijesnu vrijednost ostavštine, prodavali ili darivali Muzeju cjelokupan inventar radionica, uključujući strojeve, alate, pribor i gotove proizvode. Tako je nastala Zbirka građanskih obrta, koja danas čuva brojne predmete kao svjedočanstva o svakidašnjem životu i radu obrtnika. U Zbirci se nalaze vrijedni artefakti povezani s radom bakrokotlara, lončara, užara, urara, frizera, brijača i fotografa – obrta koji su nekoć činili neizostavan dio urbanog života. Svaki predmet u Zbirci ne nosi samo tehničku ili uporabnu vrijednost nego čuva i priču o ljudima, vještinama i vremenu koje je nestalo.

Izlaganje tehničke baštine: afirmacija Muzeja kao čuvara tehničke građe

Izlaganje tehničke građe iz fundusa Muzeja Slavonije na samostalnim i skupnim izložbama imalo je višestruki učinak. Osim što je omogućilo široj javnosti uvid u bogatu i raznoliku tehničku ostavštinu tog područja, istodobno je potaknulo i daljnje prikupljanje građe. Zanimanje posjetitelja, kao i prepoznavanje Muzeja od stručne i lokalne zajednice kao važnog čuvara tehničke baštine, rezultiralo je brojnim donacijama i suradnjama. Time je Muzej Slavonije dodatno afirmiran kao važna i pouzdana ustanova za očuvanje, istraživanje i interpretaciju tehničkog nasljeđa. Tehničke zbirke obuhvaćaju predmete koji svjedoče o razvoju svakodnevnog života, industrije i obrtništva kroz različita razdoblja, od jednostavnih alata i strojeva do kompleksnih uređaja koji su obilježili industrijalizaciju regije. Zahvaljujući sustavnom prikupljanju, stručnoj obradi i muzeološkom prezentiranju, zbirke čuvaju materijalne ostatke prošlosti i omogućuju bolje razumijevanje tehnoloških, gospodarskih i društvenih procesa koji su oblikovali identitet grada Osijeka i šire slavonske regije.

Primljeno: 21. lipnja 2025.

LITERATURA

1. Katalinić, Ksenija. „30 godina Tehničkog odjela Muzeja Slavonije“. *Osječki zbornik* 40 (2025): 127-141.